

Erling Jepsen

Uit het dagboek
van een konijnenfokker

Roman

Uit het Deens vertaald
door Edith Koenders

Cossee
Amsterdam

De farm bij de heuvel van het dorpje Gram

Ik had een *farm* in Zuid-Jutland, aan de voet van de heuvel van het dorpje Gram. Mijn farm lag aan de noordkant van het dorp, en twintig kilometer verder naar het noorden stroomde de rivier de Kongeå, die de grens vormt tussen Zuid-Jutland en de rest van Denemarken. Binnen een straal van veertig kilometer had je naar het westen toe de Waddenzee, naar het oosten de Kleine Belt en naar het zuiden Duitsland. Onze godsdienstleraar beweerde dan ook met grote stelligheid dat we in het hart van Zuid-Jutland woonden.

Zoals de naam al zegt, ligt dit landsdeel in het zuiden van Denemarken, en Denemarken is het zuidelijkste land van het Hoge Noorden. Mijn farm lag met andere woorden in het zuidelijkste deel van het Hoge Noorden, en de Zuid-Jutse bevolking kun je dus met recht de zuiderlingen van het Hoge Noorden noemen. We zijn niet donkerder van huid, zoals bijvoorbeeld het geval is bij de inwoners van de zuidelijke staten van de vs, maar de taal, het klimaat en de mentaliteit waren er, en zijn dat tot op zekere hoogte nog altijd, tamelijk uniek.

Kopenhagen lag bijna 300 kilometer oostwaarts en dat

versterkte het gevoel dat je in een uithoek van het land woonde, want binnen onze landsgrenzen kan je nauwelijks verder weg van de hoofdstad verwijderd zijn. Dat de bewoners van Zuid-Jutland meer waarde hechtten aan het weerbericht van de Duitse tv, dat over hun streek ging en dat het weer beter voorspelde, dan aan het Deense weerbericht, was op zich al veelzeggend. In de herfst, wanneer *das Wettervorhersage* storm vanuit het westen voorspelde, werden er de nodige voorzorgsmaatregelen getroffen: de mensen haalden de vlaggenstok neer, vergrendelden de ramen en haalden hun transistorradio en kaarsen tevoorschijn.

Mijn farm lag twee meter boven de zeespiegel, wat aanzienlijk is in deze contreien. Sporadisch trad de Gram Å, die ik vanuit mijn raam kon zien, buiten zijn oevers waardoor er grote plassen ontstonden in de omringende weilanden en een paar keer heeft zelfs mijn moestuin blank gestaan. Maar het water trok zich langzaam terug of zakte weg in de grond. Mijn dieren zijn nooit echt in gevaar geweest, en slechts een deel van de oogst is verloren gegaan.

Het voorjaar bereikt onze streek dankzij de zuidelijke ligging trouwens eerder dan de rest van Denemarken, en het Zuid-Jutse voorjaar is dan ook iets bijzonders. De flora en fauna zijn misschien niet zo rijk als elders, al ligt het er maar net aan hoe je het bekijkt: de paardenbloem die door de lokale bevolking trollenblad werd genoemd, deed het er overal goed en zo helder geel heb ik die nergens anders zien bloeien. Als de bloemen oplichtten in de ochtendmist, die door de nabijheid van de zee nogal eens boven de velden hing, was het alsof ze zo uit de grond schoten, alsof ze speciaal voor jou gemaakt waren.

Als de mist dan in de loop van de dag was opgetrokken, kon je kijken zo ver het oog reikte. Het landschap was net een prairie, vlak en verlaten, en zelden stak er iets boven het maaiveld uit. Een uitzondering was de heuvel van Gram. Die stak wel zesentwintig meter boven de zeespiegel uit, goed zichtbaar, vooral voor mensen zoals wij, die in het laagland bij de rivier woonden. Bij helder weer kon je de heuvel vanaf elke plek bij mijn farm zien. Op de fiets was ik in minder dan tien minuten aan de top, met tegenwind deed ik er een kwartier over. Als het 's nachts had gevoren en de weg glad was, moest ik afstappen en met de fiets aan de hand naar boven lopen en dan deed ik er wel een halfuur over. In al die jaren die ik in Zuid-Jutland doorbracht, heb ik vaak op de top van de heuvel van Gram gestaan en uitgekeken naar alle vier de windsteken. De plek had als bijnaam 'de Windheuvel' en dat was niet voor niets. Vaak woei het er zo hard dat ik me met een hand aan een verkeersbord moest vasthouden en met de andere aan mijn fiets. De velden strekten zich uit tot in het oneindige, leek het wel. In het westen was aan de horizon een donkere streep te zien waar alles leek op te houden. Je zou denken dat dit het einde van de wereld was, maar daar lag het bosrijke natuurgebied Stensbæks Plantage. Hier kon je in december kerstbomen kopen en tijdens de rest van het jaar tuinkabouters. Aan de andere kant van het bos lag de Waddenzee.

Het voorjaar kwam zelden in één keer, maar maakte eerst een paar schijnbewegingen. Soms was ik er aan het eind van de dag van overtuigd dat mijn dieren naar buiten konden, maar de volgende ochtend was alles weer in

mist gehuld als in een lijkwade, en dan twijfelde ik weer. Mijn twijfel verdween zodra de wereld opnieuw voor mijn ogen werd geboren, en dit schouwspel voltrok zich dag na dag. In het laagland werd je er voortdurend op gewezen dat niets zeker was, en ik geloof dat de kleuren van het landschap daardoor extra diepte en gewicht kregen. In het voorjaar ging je hart sneller kloppen bij de aanblik van de bossen, watertjes en bloemenweiden, en je wilde maar wat graag met je armen in de lucht in de rondte springen, maar je deed het niet want het was alsof iemand je vastgreep en tegenhield. Ik wist dat er plaatsen op de wereld waren waar alles opwaarts streefde, omhoog naar de gouden hemel, maar hier was de hemel zelden van goud en je voelde de zwaartekracht aan je trekken. Zelfs de jeugdige inwoners hadden er de neiging om enigszins voorovergebogen te lopen. Geen mens kon makkelijk ademhalen in die vochtige lucht en astma was een veelvoorkomende ziekte. Als je jarenlang in dit laagland hebt gewoond en terugkijkt op die tijd, dan realiseer je je tot je verbazing dat je als het ware op de aarde hebt rondgekropen. Ja, vaak zelfs eronder.

De Zuid-Jutten, en vooral degenen die ten westen van Gram woonden, waren zich bijzonder bewust van de vergankelijkheid van het bestaan en wezen elkaar geregeld op de 'ernst van het leven'. Wanneer ze bijvoorbeeld een toast uitbrachten in het café, zeiden ze: 'Proost, zolang we nog vrienden zijn!' Want voor je het wist had iemand iets verkeerd gezegd, en de vechtpartij van de vorige zaterdag waren ze nog niet vergeten. Wanneer het geluk iemand toelachte, of hij nu de voetbaltoto had gewonnen of uiteindelijk een nakomeling had gekregen, dan kon de persoon in

kwestie opmerken: 'Het leven is zo gek nog niet.' Maar dat werd dan gezegd met een enigszins bedachtzame stem en een gezicht waar geen enkele blijdschap van viel af te lezen. Deze erkenning van de schoonheid van het leven riep ook een zekere angst en weemoed op, want je wist nooit hoelang alles nog zou duren en of je het wel verdiende.

Om dezelfde reden werd er zelden iets gevierd. Wat je al helemaal niet liet zien, was dat je trots was, dat deed een Zuid-Jut nu eenmaal niet. Of zoals onze godsdienstleraar van de plaatselijke middelbare school het altijd zei: 'Jullie zijn Zuid-Jutten, dat is niet iets om trots op te zijn. Wees vooral dankbaar.' Hij vond het erg belangrijk dat we het verschil wisten tussen trots en dankbaarheid. Trots was een gevoel dat naar buiten gericht was, dat je aan anderen liet zien, die daardoor jaloers konden worden. Dankbaarheid daarentegen was naar binnen gericht en gaf innerlijke voldoening, en daarin lag de beloning besloten.

Voor zover ik weet waren er geen leerlingen die durfden te vragen waarvoor we eigenlijk dankbaar moesten zijn. Dat moest je zelf maar bedenken. En juist het talent om niets te vragen, maar er in stilte 'het jouwe' van te denken, was een talent dat bij iedereen goed ontwikkeld was.

Die typische ochtendmist had je zelden aan het eind van de zomer. Dan waren er alleen weer periodes van droogte waardoor de lucht vol stof was. In mijn jeugd hadden de boeren de nare gewoonte om alle bosjes weg te halen die de akkers van elkaar scheidde om zo sneller te kunnen zaaien en oogsten. Daardoor kreeg de wind vrij spel en die blies de zanderige bovenlaag de lucht in waardoor je nog

minder zicht had dan bij mist. De zandkorrels prikten in je ogen als je buiten aan het werk was en de wind bracht het zand naar plekken waar het niet vandaan kwam. Het sloeg neer in de drinkbakjes van de dieren, stoof onder deuren en ramen door en midden op de weg vormde het zandduinen die door de auto's weer op wervelden. Als je op een windstille zondag in de tuin zat, verscheen er soms aan de horizon een kleine stofwolk die langzaam dichterbij kwam. Dat kon betekenen dat er een auto naderde. In die tijd was het in om 'een ritje te maken' en vrienden en familie te verrassen met een bezoekje, maar alleen op zondag. Dus ook al verwachtte je geen bezoek, je zette wel vast water op, want je wist maar nooit.

Het duurde vaak wel even voor de stofwolk zo dichtbij was dat je de auto kon zien en voor hetzelfde geld waren het mensen die je helemaal niet kende, zondagsrijders van buiten het dorp. De ouderen uit de streek konden elke stofwolk duiden en ze zetten zelden voor niets water op. Ze konden namelijk van grote afstand, puur door de contouren van de stofwolk, al zien wat voor auto het was. De allereoudsten onder hen beweerden zelfs dat ze aan de stofwolk konden zien of er een man of een vrouw achter het stuur zat.

In onze streek had je een mooi wildbestand. Het gewoonst waren de hazen, vossen, fazanten en patrijzen, maar in het grote bos van Gram zaten ook reeën. Soms stak er een everzwijn vanuit het zuiden de grens over. Everzwijnen waren niet bepaald populair en er werd op ze gejaagd door de boeren, omdat de mannetjes graag de stallen binnendrongen

om de tamme zeugen te dekken. Dat is twee keer gebeurd in mijn tijd, en ik weet nog goed hoe de biggetjes eruit zagen die het resultaat waren van een dergelijk vergrijp. Ze waren donkerder dan andere biggen, hadden meer haar en sommige waren gestreept. Hoewel er niets mis was met ze en hun vlees heel lekker moest zijn, wilde de slachterij ze niet van de boer kopen. De dieren moesten aan particulieren verkocht worden en dat was evenmin makkelijk want het gerucht ging dat ze ziektes bij zich hadden. Ziektes die het mannetje had meegebracht uit Duitsland.

Een paar keer schijnt een mannetje met hulp van een stel herrieschoppers uit het buurdorp Sønder Hygum een stal binnengekomen te zijn. Er was een weddenschap gaande over hoeveel zeugen zo'n everzwijnmannetje in een nacht kon dekken. De dorpsagent pakte drie jongemannen op en confisqueerde een paar foto's, waarop het everzwijnmannetje in actie te zien was. Het gerucht ging dat het dier de vijfendertig gehaald had en mijn vader beweerde dat de agent de foto's in zijn slaapkamer had opgehangen. Hoe hij dat wist, zei hij er niet bij.

Ik heb nooit gehoord hoe het met dat everzwijn is afgelopen, maar men zegt dat het everzwijn in het algemeen moeilijke tijden doormaakt in Zuid-Jutland en dat er zich maar een klein groepje ophoudt in het bos bij het dorpje Øster Lindet. Het zou ontzettend jammer zijn als hen hetzelfde lot zou treffen als de wolven en de beren die je nu alleen nog maar in de dierentuin kunt zien. Ik ben oprecht de mening toegedaan dat ze moeten proberen om de wolf en de beer in de Zuid-Jutse natuur uit te zetten. Pas dan is het plaatje van mijn geboortestreek weer compleet en ik

wed dat er gebieden zijn waar ze probleemloos in de natuur zullen opgaan.

Een ander dier dat volgens de mensen ziektes vanuit het zuiden met zich meebracht was de vos. Die scheen rabiës te hebben, ook wel hondsdolheid genoemd, en als er een vos gevonden werd op een landweg, stuiptrekkend en met schuim om de bek, dan was het hele dorp in rep en roer. Het beest werd niet alleen afgeschoten maar men begoot het met benzine en gooide er een lucifer op. Het verkoolde lijk werd begraven zonder dat een mens of dier het had aangeraakt, want hondsdolheid was erg besmettelijk. Naar verluidt was een hond uit het dorpje Tiset gebeten door een vos, waarna het beest een postbode aanviel, die diezelfde avond zijn schoonmoeder in de hals beet zodat het bloed eruit spoot. Het is niet vreemd dat vossenholen regelmatig werden uitgerookt en dat vossen werden doodgeschoten om de ziekte voor te zijn.

Zo slecht is het de raven gelukkig niet vergaan. Om de een of andere reden hebben die altijd de voorkeur gegeven aan Zuid-Jutland boven de rest van Denemarken en voor zover ik weet zijn er meer dan twintig broedparen, waarvan er een paartje in het grote bos van Gram leeft. Ik wed dat dit hetzelfde paartje is dat daar eind jaren zestig zat, want raven kunnen wel honderd, ja, soms nog ouder worden. Graaf Brockenhuus-Schack, die een goede bekende van me is en wiens vader een amateur-ornitholoog was, vertelde me dat de raven die als eerste bij de Tower of London geringd werden nog altijd leven, en dat ringen vond plaats aan het begin van de twintigste eeuw.

Als er jongen in het ravennest in het grote bos zaten, was

dat een attractie die veel vogelliefhebbers trok. Ik heb aan de rand van het bos gestaan met mijn verrekijker, schouder aan schouder met mensen die helemaal uit verre oorden als Store Jynneved, Tyvse en Bylderup Bov waren komen aanrijden. We konden het wel uitschreeuwen als het eerste jong uit het nest sprong en zijn vleugels hem bleken te kunnen dragen. En ons verdriet was oneindig groot als een uitgeput ravenjong te laag vloog en gegrepen werd door een wilde kat die hem vervolgens oprat.

Vogelaars juichten elke groei in het ravenbestand toe. Voor de boeren lag dat anders. Vooral schapenboeren hadden een hekel aan deze vogels en ze beweerden dat ze elk voorjaar wel een paar lammetjes in het veld aantreffen die door vogels waren gedood. Dat kon alleen maar door raven gedaan zijn, volgens hen. Ik kon dat moeilijk geloven, want zo groot is die vogel al met al niet. Maar mijn vader kende het verhaal al van zijn vader, die ook schapenboer was geweest.

‘Het zijn de jonge raven die nog niet geslachtsrijp zijn. Als ze zich vervelen, gaan ze samen op jacht,’ legde vader uit. ‘Ze kiezen een lam uit van hooguit een week oud en dan zitten ze dat beestje urenlang achterna en pikken ze het de ogen uit. Hou je hand maar eens voor je ogen.’

Ik deed mijn hand voor mijn ogen.

‘En stel je voor dat er iemand achter je aan zit. Wat doe je dan?’

‘Wegrennen,’ zei ik.

‘Toe dan.’

Ik rende weg maar het voelde onveilig en algauw liep ik ergens tegenop.

‘Juist,’ zei vader. ‘Als je niets kunt zien, is het moeilijk rennen en dat weten de raven. Daarom beginnen ze altijd met de ogen. Daarna zijn de pootjes aan de beurt. Ze pikken het arme lammetje net zolang in zijn pootjes tot het niet meer kan staan en omvalt. Je hebt toch wel gezien wat er onder bij de buik zit van een lammetje?’

Ik durfde niet te antwoorden.

‘Hetzelfde als bij een koe, of een paard of voor mijn part bij ons mensen. Daar is de huid dun, en daar zitten de geslachtsdelen. De snavel van de raaf is zeven centimeter lang en scherp als een mes.’

Ik had genoeg gehoord. Maar het verhaal liet me niet los en ik bekeek de raven in het grote bos een poosje met andere ogen. Dat veranderde weer toen mijn vogelvrienden me vertelden over een natuurfilm die ze op tv hadden gezien. Die ging over raven op IJsland die zich net zo gedroegen als mijn vader had beschreven. Het waren dus de raven op IJsland geweest!

‘Die raven, vader, waarover u me vertelde, waren dat toevallig IJslandse raven?’ waagde ik het op een avond te vragen.

‘Inderdaad,’ antwoordde hij zonder met zijn ogen te knippen, ‘maar daar heb je er ook een paar van hier in Zuid-Jutland. We hebben ze nog niet allemaal te pakken.’

Ik was als kind gefascineerd door de raaf. Het was een vogel met vele eigenschappen, die niet allemaal even bekend waren, en je kon ze maar beter geen strobreed in de weg leggen.

Raven kunnen leren praten, net als een papegaai, en

dat weet ik zeker want ik heb dat als kind zelf meegemaakt. Er wordt ook gezegd dat ze een röntgenblik hebben en door dingen heen kunnen kijken. De dominee van Sønder Hygum wilde deze bewering weleens aan een nader onderzoek onderwerpen. Hij legde een dode muis op een veld met een kartonnen doos eroverheen zodat de muis volledig aan het zicht was onttrokken. Dezelfde avond kwam de raaf aangevlogen en toen hij de doos zag, dook hij zonder aarzeling omlaag, trok de doos weg en vloog ervandoor met de muis in zijn klauwen. Daarmee meende men bewezen te hebben dat de raaf bovennatuurlijke krachten bezat. Juffrouw Sørensen, die biologielerares was op onze school, hield het erop dat raven gewoon een andere manier van kijken hebben dan wij. Ze kunnen de ammoniakdampen zien die de dode dieren uitscheiden als ze aan het rotten zijn en die dampen die ze dan zien zijn blauw. Met andere woorden, ze kunnen helemaal niet ergens doorheen kijken, maar ze zien iets wat wij niet zien en dat is een eigenschap die alle aaseters hebben.

Maar juffrouw Sørensen was atheïst en weersprak de dominee van Sønder Hygum geregeld. Ik steunde haar zo goed mogelijk, maar ik vermeid elke echte discussie over dit gevoelige onderwerp. Er waren nogal wat mensen die moeite hadden met al te biologische verklaringen voor de wonderen der natuur en als ik in onmin zou raken met mijn burens zou dat mijn werk op mijn farm weleens kunnen bemoeilijken.

Eén keer heb ik een uitzondering gemaakt. Dat was toen Engel-Johannes, een van de twee fietsmakers van het dorp, mij vertelde over een begrafenis die zijn grootvader

had bijgewoond. De kist bevatte de stoffelijke resten van een landheer uit Tiset, die niet erg geliefd was binnen zijn gemeente en meer dan honderd kilo woog. De arme mannen die de kist van de kerk naar het graf moesten dragen, zweetten ervan en ze pauzeerden telkens even. Tijdens zo'n rustpauze waarbij de dragers van kant wisselden, landde er ineens een raaf op de kist. Hij bleef er een poosje zitten en hapte een paar keer met zijn snavel in de lucht. Ineens was het alsof hij iets inslikte, en kort daarop vloog hij weg. Toen de dragers de kist weer optilden, was die zo licht dat het leek alsof de inhoud verdwenen was. Engel-Johannes zei dat hij liever niet wilde weten waar de raaf met de nare landheer naartoe was gegaan. Ik weet niet wat me bezielde, maar ik begon hem de welbekende natuurwetten uit te leggen. Als er geen tovenaars aan het werk waren geweest, dan kon de kist onmogelijk leeg zijn. Of hadden ze daadwerkelijk gezien dat de raaf was weggevlogen met een man van meer dan honderd kilo in zijn klauwen?

Als antwoord hield Engel-Johannes zijn hoofd schuin. Hij kon zijn hoofd zo ver opzij buigen dat zijn oor zijn schouder raakte. Dan zag hij er heel goeiig uit en daar had hij vast en zeker zijn bijnaam aan te danken; Engel-Johannes was een goeie sul, en hij roddelde nooit.

Ik zweeg. Ik dacht er alleen het mijne van, iets waar ik al op jonge leeftijd zeer bedreven in was.

Een paar maanden later gebeurde er zoiets wonderlijks dat ik het tegen niemand durfde te vertellen. Vanuit mijn kamerraam zag ik een grote, metaalzwarte vogel om de kerktoren cirkelen. Door mijn kijker zag ik dat het een raaf was.

Eerst ging hij op de punt van de toren zitten om vervolgens af te dalen naar het kerkhof. De zon ging net onder en ik moest denken aan het verhaal van de fietsenmaker. Ten slotte werd ik zo nieuwsgierig dat ik mijn fiets pakte en naar de kerk reed.

Het ijzeren hek van het kerkhof zat op slot, dus ik liep een rondje langs de stenen wal die eromheen lag, terwijl ik goed naar de boomtoppen keek omdat ik ervan uitging dat de raaf daar ergens moest zitten. Maar er was geen raaf te bekennen. Toen ik vervolgens op de stenen wal klom, zag ik in het halfduister een vogel van de ene grafsteen naar de andere hippen. Dat moest de raaf zijn, en toen de maan door de wolken brak en het verenkleed van de vogel zijn typische zilveren glans gaf, was er geen twijfel mogelijk. Ik ging staan om beter te kunnen zien wat hij aan het doen was, maar kort daarop gebeurde er iets waardoor ik gauw weer bukte uit vrees dat ik mijn evenwicht zou verliezen en aan de verkeerde kant van de wal zou belanden. Het klonk alsof de raaf in zichzelf aan het praten was, daar tussen de graven! Zijn stem was hees, ongeveer als die van een oude man, en ik kon de afzonderlijke woorden niet ontcijferen. De wind blies door de bladeren en takken die op de grond lagen en ergens in de buurt blafte een hond. Ik geef eerlijk toe dat ik vrij snel daarna van de stenen wal sprong en naar huis fietste.

*

Ik had een farm met konijnen. Geen dwergkonijnen, zoals je die vooral in dierenwinkels in steden ziet, maar de

zogenoemde reuzenrassen: Vlaamse reus, Frans hangoor en Lotharinger. Konijnen die, als hen tijd van leven gegund was, wel tien à twaalf kilo konden worden. Het waren slachtdieren en ze werden dan ook gehouden met het doel ze te verkopen aan een slachterij. De pluimvee- en konijnslachterij van Vamdrup was de dichtstbijzijnde. Een konijnenjong kon in één zomer wel drie kilo groeien en met een beetje geluk kon ik in het najaar tussen de vijftig en honderd stuks naar de slacht sturen.

Maar een konijnenfokker heeft veel zorgen en de zaken gaan zelden zoals je je dat op een winteravond had voorgesteld. Soms liepen er konijnen weg en die waren lastig te vangen, terwijl ze een makkelijke prooi waren voor vossen en valse honden. Het was dus zaak om de hokken goed te vergrendelen. Bij langdurige droogte kon er een gebrek aan groenvoer ontstaan, wat weer onvoorziene uitgaven met zich meebracht voor graan en konijnenkorrels die je bij de diervoederhandel moest kopen. Daarmee konden al je inspanningen eindigen in een verliesgevende zaak. Je konijnenbestand kon ook getroffen worden door ziektes, waarvan er verschillende dodelijk zijn. Als konijnenfokker kreeg je het soms flink voor je kiezen en het uurloon was laag. Mijn vrienden die aardbeien plukten bij de boer of die kranten bezorgden, verdienden vaak meer dan ik. Maar ik gaf de voorkeur aan het vrije leven als konijnenhouder. Als je eenmaal gegrepen was door het vak, kwam je er niet meer van los.

Mijn eigenlijke grondbezit was bescheiden. Drie bij twee meter achter in de moestuin van mijn ouders, dat was alles waarover ik beschikte. Maar meer had ik ook niet no-

dig. Op mijn zes vierkante meter grond teelde ik wortelen, sla en aardappelen. Het voer bestond voor het grootste deel uit gras en onkruid dat ik in bermen en weilanden rond het dorp plukte.

Langs wegen waar veel verkeer reed, moest je voorzichtig zijn met plukken omdat de planten door de uitlaatgassen verontreinigd waren. Maar dat was het mooie van Zuid-Jutland, de wegen werden niet zo druk bereden. Het dorp werd omringd door weilanden waarin koeien graasden. Het sappige gras schoot hoog rond de koeienvlaaien op en nergens in Europa heb ik grotere koeienvlaaien gezien dan in Zuid-Jutland. Ik heb ze ook nergens anders zo dicht op elkaar zien liggen. Vanaf een afstandje zag je alleen grote graspollen, maar als je dichterbij kwam, kon je zien en anders wel ruiken, wat er tussen lag. Je verjoeg de vliegen, ging op je hurken zitten en plukte het gras eromheen. Het gras en de klaver die je geplukt had legde je op een bergje, waarna je verderging naar de volgende pol. Je ging door tot de meegebrachte voederzak vol was. Heel soms kwam ik een boer tegen die me lachend begroette, want de meeste boeren gunden een gezonde jongen die in de zomer wat wilde bijverdienen wel een of twee zakken groenvoer; veel boeren hadden als kind zelf konijnen gehad.

Aan het eind van de zomer, als de konijnen het talrijkst en grootst waren, had je wel zo'n twee of drie zakken voer nodig. Als de dagen dan ook nog korter werden en het gras langzamer groeide, werd het werk moeizamer. Soms was het een race tegen de klok om ervoor te zorgen dat de konijnen hard genoeg groeiden. Daarom was ik heel dankbaar voor de medewerkers die ik op mijn farm had aangesteld.

Veel konijnenfokkers klagen erover dat het moeilijk is om stabiele werkrachten te vinden, vooral in de zomervakantie, maar ik had twee hulpjes waarvan ik op aan kon. Mette en Frode. Mette was tien jaar en woonde schuin tegenover ons. Frode was twaalfenhalf en woonde aan de Skyttevej, een parallelweg van de Åvej. Ik was de oudste van ons drieën want ik was al bijna dertien en ik geloof dat de ouders van Frode en Mette me dankbaar waren dat ik hun kinderen zinnig werk te bieden had in de vakantie. Helaas kon ik ze niet rijkelijk belonen. Ik kreeg maar 5 kronen zakgeld per week en dat geld had ik voor allerlei andere dingen nodig. Voor kippengaas bijvoorbeeld en voor de dakbedekking van mijn konijnenhokken, en niet te vergeten voor hagel voor mijn luchtbuks. Veel hagel, welteverstaan.

Als je konijnen had, moest je buks altijd geladen zijn, want er kwamen vaak ongenode gasten. Muizen en ratten vraten schaamteloos uit mijn zakken met groente- en tuinafval en oud brood. 's Nachts kropen de waterratten uit de rivier het land op en als ik ze niet stopte, knaagden ze de hokken open en vraten ze de kleine, naakte en weerloze konijnenjongen op. Waterratten moet je eigenlijk met een vuurbuks schieten, maar als je per se een luchtbuks wilt gebruiken, moet je ze in hun kop raken, anders is de kans groot dat ze nog leven. Ik mikte altijd op hun ogen, al kostte dat de nodige zelfoverwinning, maar het was de beste manier.

Als de konijnen in de ren zaten, kwamen er soms roofvogels op af. Sperwers en buizerds waren in staat de konijnenjongen zo bang te maken dat die zich tegen het gaas

drukten. Op die manier konden de vogels ze aan een klauw spietsen en in kleine stukjes door het gaas trekken. Ik vuurde het liefst alleen een waarschuwingsschot af, want veel roofvogelsoorten zijn beschermd. Maar een waarschuwingsschot was niet altijd genoeg.

Naast hagel had ik ook petroleum nodig voor mijn lamp en als het een droge zomer was, moest ik soms graan kopen bij de diervoederhandelaar. Om een lang verhaal kort te maken, ik had uitgaven genoeg en ik moest een andere manier vinden waarop ik mijn medewerkers kon betalen.

De oplossing lag voor het oprapen. Mijn ouders hadden een melkwinkel, waar behalve melkproducten ook snoep werd verkocht, en Kleine Mette en Frode waren dol op alles wat zoet was. Ik betaalde ze met toverballen, winegums, zoethout en chocozenen, die toen nog negerzoenen heetten. Als ik mijn moeder om snoep vroeg, zei ze zelden nee en in plaats van het zelf op te eten, gaf ik het door aan mijn mensen.

Aan het einde van een lange werkdag voor ik naar bed ging, stond ik vaak in de deuropening naar de wolken te kijken. Vooral als er storm voorspeld was. Vader kwam dan ook weleens naar buiten om te kijken en hij was meestal een andere mening toegedaan dan de meteorologen. Voor je het wist mengden de burens zich in onze discussie, want iedereen wilde weten of we ons moesten voorbereiden op stroomuitval en ondergelopen kelders, of gewoon op een stormachtige nacht. Als de rivier buiten haar oevers trad en de velden onder water kwamen te staan, vluchtte het vee de moestuinen in. Op een ochtend stonden er twee koeien,

hun acht poten stevig in de grond van mijn moestuintje van zes vierkante meter geplant, vredig te kauwen. Toen ik ze wegjoeg, liepen ze naar het grasveld waar ze mijn konijnenren vertrapten. Het is dat het de koeien van slager Budde waren, anders had ik een schadevergoeding geëist. Maar ik wilde hem liever te vriend houden, want een stuk land van hem grensde aan onze tuin en daar kon je goed gras plukken. Het was hoe dan ook verstandig om Budde te vriend te houden; hij was nogal lichtgeraakt van aard.

Een overstroming was erg, maar droogte was nog rampzaliger. Als het wekenlang niet regende, werd het gras slap en geel en dan kon ik haast geen voer vinden. Meer dan eens moest ik op de fiets naar Nustrup Nørremark, wel zeven kilometer ten zuidoosten van mijn farm, om te gaan plukken. Daar was een schaduwrijke plek bij een wal van zwerfkeien die tegen het kerkhof aan lag en waar het gras en de paardenbloemen het langer uithielden dan elders. Vooral aan de kant van de graven. In een hoek van het kerkhof lagen wat oude, afgedankte grafstenen slordig over elkaar heen en hier groeide zelfs bij extreme droogte de akkermelkdistel. De akkermelkdistel kan heel groot worden en is uitstekend konijnenvoer. Maar ik was altijd bang dat ik de doodgraver zou tegenkomen, die beweerde dat ik de doden verstoorde. Dat was niet waar want ik plukte gras tussen grafstenen die afgedankt waren, de meeste hadden barsten of waren al gebroken. *Rust in vrede* stond erop of *In dierbare herinnering*, maar kennelijk golden die woorden niet meer. Op een mooie gebarsten marmeren steen die middendoor was gebroken, stond *Dank*, verder niets, de rest ontbrak. Ik heb een hele tijd naar de andere helft ge-

zocht, want ik wilde weten waar die persoon voor bedankt werd, maar ik heb het antwoord nooit gevonden. Wel vond ik een gebarsten koffiekopje dat ik als drinkbakje kon gebruiken.

Op een enkele zomer na heb ik van mijn tiende tot mijn zestiende altijd konijnen gehad. Nu ben ik zesenvijftig en woon ik in Kopenhagen. Ik heb geen dieren meer, ik heb niet eens een tuin, maar er staat een grote esdoorn voor het raam van mijn werkkamer. Het vriest al een poosje en ik heb vetbollen aan de takken gehangen voor de vogels. Ik vind het leuk om ze door een verrekijker te bestuderen als ze aan het eten zijn. Er zitten vooral mussen en pimpelmezen, maar ik heb ook weleens goudvinken en roodborstjes gezien. Ik kan moeilijk een grote diversiteit verwachten, want ik woon midden in de stad. Raven heb je hier helaas niet.

Net als iedereen verheug ik me op het voorjaar. Ik verheug me vooral op het moment dat het onkruid flink gaat groeien, ook in dat wat ze volkstuintjes noemen. Van niets gaat het hart van een oude konijnenfokker zo snel kloppen als van een paardenbloem die op een willekeurige plek uit de grond schiet, bijvoorbeeld tussen de stoeptegels. Zo buk ik weleens om er eentje te plukken. Dan denken de mensen dat ik de stad netjes wil houden, maar ik neem de bloem mee naar huis en zet hem in een vaas op de keukentafel. Dagenlang ruik ik eraan, om hem uiteindelijk in de sla te stoppen.

Hoewel het me goed bevalt in de stad, mis ik het leven op mijn farm. Ik mis het om op blote voeten door een veld

met klaver te lopen, en op mijn hurken gezeten handenvol klaver te plukken tot er een grote, geurige berg ontstaat. Het heerlijke geluid van stengels die afgescheurd worden, het groene sap dat aan je vingers blijft kleven en dan naar huis fietsen met een grote zak vol. De sensatie die je voelt als je een hok vol hongerige konijntjes opent die fanatiek over elkaar heen klimmen om maar vooraan te komen, is niet te evenaren. En er is genoeg eten voor iedereen. Het klinkt misschien vreemd, maar ik mis ook het afvoeren van de konijnen die in het najaar naar het slachthuis gingen. Ik vond het fijn om met Frode en Mette midden op straat te staan en de vrachtwagen na te kijken, terwijl we een reep chocolade deelden. Het was geweldig om je doel bereikt te hebben na een halfjaar werk. We hadden ons best gedaan. Nu maar hopen dat we er een goede prijs voor kregen.

De tijd dat ik als kind konijnen had, ligt ver achter me, en ik heb gehoord dat Zuid-Jutland van dag tot dag verandert. Tegenwoordig heb je er geen konijnenslachterijen meer en de enkele fokker die er nog over is, verkoopt zijn dieren aan slachterijen in Duitsland. Nu ik hier zo nauwkeurig mogelijk de herinneringen opschrijf die ik aan mijn farm heb en aan een paar plaatselijke bewoners die aan de voet van de heuvel van Gram leefden, dan wordt dit, ja, dan is dit misschien al van historisch belang.